

ДАНИЛЕЦЬ Ю.В.

(Ужгород)

МУЗЕЙ ПРЕП. ОЛЕКСІЯ КАРПАТОРУСЬКОГО В СЕЛІ ІЗА-КАРПУТЛАШ

УДК 069.02 : 271.2 (477.87)

У статті розглядається заснування та діяльність музею преп. Олексія Карпаторуського в с. Іза-Карпутлаш. Автор коротко виклав біографію Олексія (Кабалюка), описав експозицію музею та деякі його експонати.

Ключові слова: музей, Олексій Карпаторуський, монастир, експонати, особисті речі, фотографії, фотокопії документів.

Музей преп. Олексія Карпаторуського було створено в 2008 р. Ініціатива виходила від автора цих рядків, якого підтримали благочинний Свято-Миколаївського монастиря ігумен Матфей (Різак) та настоятель архімандрит Андріан (Малета). Після благословення архієпископа Хустського та Виноградівського Марка (Петровцій) керівництво монастиря виділило під музей приміщення домової церкви на честь Воздвиження Хреста Господнього. Цей храм знаходиться на другому поверсі братського корпусу та використовувався для богослужіння на початку 1990-х рр., коли ченці не мали інших культових споруд. У приміщенні було проведено косметичний ремонт, закуплено столи для експозицій.

Ім'я Олексія Карпаторуського добре відоме на Закарпатті та далеко поза його межами. Він народився 1 вересня 1877 р. в с. Ясіня (нині смт Ясіня Рахівського району Закарпатської області) в родині Івана Кабалюка та Ганни Кульчицької¹. Родина Кабалюків виховувала 9 дітей, а тому після закінчення школи у рідному селі Олександр (світське ім'я) працював у домашньому господарстві. У 1897–1901 рр. проходив військову службу в м. Кошице (Словаччина). Після смерті батька Олександр успадкував значну частку господарства, але його душа тяготила до молитви. У 1903 р. відвідав монастирі в Біксаді, Сучаві та Марія-Повчі. Значний вплив на молоду людину справило знайомство з ігуменом Аркадієм у Біксадському монастирі².

У 1905 р. Олександр Кабалюк познайомився з Олексієм Геровським, який організував поїздку Кабалюка до Києва³. Після повернення в рідне село він облаштував у себе вдома невеличку каплицю, де молився по-православному. Олександр Кабалюк поширював православ'я серед своїх земляків, часто використовуючи при цьому монастирські відпусти в монастирях у Марія-Повчі, Бороняві, Імстичеві, Мукачеві. У 1906 р. він зустрічався з митрополитом

Київським Флавіаном (Городецьким) та єпископом Житомирським Антонієм (Храповицьким), а в 1908 р. відвідав Палестину та Афон, де офіційно перейшов у православ'я⁴. У 1908–1910 рр. здобував богословську освіту в Свято-Онуфріївському монастирі на Холмщині. 15 серпня 1910 р. Кабалюк прийняв чернецтво з іменем Олексій.

З 1910 р. як православний священик проводить місіонерську роботу на Закарпатті. Відомо, що у м. Мукачево він охрестив 60 дітей з Великих Лучок. У 1911 р. Олексій (Кабалюк) зустрівся з сербським патріархом Лукіаном (Богдановичем), котрий призначив його помічником до православного священика в Мішкольці грека Гавриїла (Аурела) Мотина. Разом з цим священиком вони повинні були обслуговувати православних сіл Великі Лучки та Іза. 10 лютого 1912 р. Олексій (Кабалюк) приїхав до Ізи, де наступного дня проводив богослужіння. Угорські жандарми взяли його під арешт і тримали доги, поки окружний суддя не дозволив Кабалюку релігійну діяльність на три дні⁵. За цей час він освятив молитовний будинок, охрестив близько 200 дітей, повінчав 19 подружніх пар і причастив у загальній сповіді 1300 вірників⁶.

Однак угорська влада почала готувати його арешт. Це змусило о. Олексія у 1912 р. виїхати до Росії, а потім до Північної Америки. У США він проводив пастирську діяльність серед своїх земляків. Наприкінці 1913 р., довідавшись про суд в Мараморош-Сиготі над православними вірниками, він повернувся додому і добровільно з'явився на суд. Суд звинуватив Кабалюка в антидержавній агітації та засудив на 4 роки і 6 місяців в'язниці та 100 крон штрафу⁷. Покарання ієромонах Олексій відбував у в'язницях у Дебрецені та Мараморош-Сиготі.

Після завершення Першої світової війни ієромонах Олексій повернувся на Закарпаття. У м. Хуст він відкрив молитовний дім. Згодом при ньому було започатковано інтернат для православних учнів гімназії. У 1920 р. він разом з іншими ієромонахами заснували чоловічий монастир в селі Іза, де у 1921 р. о. Олексія обрали настоятелем⁸. У 1921 р. він був зведений у сан ігумена, а в 1923 р. – у сан архімандрита. У 1925 р. Кабалюк очолив Духовну Консисторію, що дало йому можливість при відсутності єпископа виконувати його функції. Архімандрит Олексій сприяв відкриттю монастирів у Городилові, Домбоках, Липчі.

26-27 листопада 1944 р. архімандрит Олексій (Кабалюк) брав участь у роботі Першого з'їзду Народних Комітетів, що проходив у Мукачеві. Його було обрано делегатом від м. Хуст. 7 грудня 1944 р. побував у складі православної делегації в Москві з проханням про перехід Мукачівсько-Пряшівської єпархії під юрисдикцію Московського патріархату⁹. Помер 2 грудня 1947 р. у Домбокському монастирі. Звідти його тіло було перевезено до Ізького монастиря, де поховано на братському кладовищі.

Ще за життя архімандрит Олексій шанувався серед вірників та духовенства як святий, а після його смерті цей процес набув ще більшого масштабу. 13 березня 1999 р. з благословення митрополита Київського і всієї України Володимира (Сабодана) відбулося віднайдення мошей о. Олексія. Почався збір матеріалів до канонізації, яка пройшла 21 жовтня 2001 р.¹⁰ Мощі сповідника перебувають у Свято-Миколаївському монастирі в с. Іза-Карпутьлаш Хустського району. При монастирі побудовано храм в честь преподобного Олексія, в Ужгороді на стіні кафедрального собору в ім'я св. Кирила та Мефодія встановлено меморіальну дошку.

Експонати музею, що представлені в експозиції, умовно можна розділити на три категорії: особисті речі преп. Олексія, фотографії про життя та діяльність Олексія (Кабалюка), фотокопії документів.

Особисті речі преп. Олексія розміщені в окремому ящику під склом ("раці"). Там зберігаються шкіряний пояс архімандрита, Євангеліє, параманний хрест, підрясник, мантія, чотки. Названі експонати були виявлені в його могилі у 1999 р. Далі там розташовані: дерев'яна палиця ("поплюванець"), якою преп. Олексія били жандарми у в'язниці в Мараморош-Сиготі у 1914 р. та архімандритий посох, котрим єпископ Дамаскін (Грданічка) нагородив о. Олексія на честь 60-річчя.

У зв'язку з тим, що архімандрит Олексій був довгий час першою особою серед православних Закарпаття, збереглася значна кількість фотографій з його зображенням. Загальна кількість виявлених фото становить 70 одиниць. У музеї представлено 7 персональних фото, що датуються 1908–1945 рр. Серед них є фото, зроблене у 1908 р. в Києві, фото з другого Мараморош-Сиготського процесу та інші.

Більше загальних фотографій, де архімандрит зображений з селянами, релігійними та політичними діячами. Серед них слід відзначити фото, що датується 1912 р. Воно зроблено у м. Вілкес Барре (США), де Олексій (Кабалюк) зустрічався з секретарями Товариства взаємодопомоги. Два фото показують Кабалюка з учасниками відзначення 10-ї річниці ганебного Мараморош-Сиготського процесу в 1924 р. На фото від 1928 р. архімандрит Олексій та єпископ Серафим (Іванович) з вихованцями православного інтернату в Хусті, на фото від 1932 р. він разом з єпископом Дамаскіном (Грданічка) та духовенством й мирянами єпархії під час загальних зборів. У музеї представлені дві фотографії, де о. Олексій знаходиться в оточенні своїх родичів у с. Ясіня. Одне з фото зроблено під час похорону матері Кабалюка, а інше – на весіллі його сестри. Є також кілька фото під час похорону Андрія Палканинця у Хусті та архімандрита Амфілохія в Липчі.

На фото від 1935 р. архімандрит Олексій вітає президента Чехословаччини Едварда Бенеша, на фото від 1941 р. він пожимає руку новопризначеному

адміністратору Михайлу Попову. Важливе фото ми отримали з Москви. На ньому зафіксований візит православної делегації у грудні 1944 р. до столиці СРСР. У той час архімандрит Олексій (Кабалюк), ігумен Феофан (Сабов), Петро Лінтур, секретар єпархії Іоанн Кополович, прот. Дмитро Беляков зустрічаються з майбутнім Московським патріархом Алексієм I (Симанським). Підсумком цієї поїздки стало приєднання закарпатських православних до Руської православної церкви.

Окрему групу фотографій складають світлини, зроблені під час підняття мощей у 1999 р. та під час його канонізації у 2001 р. Знаходяться в музеї також фото заснованих Кабалюком монастирів у селах Іза, Домбоки, Городилово, Липча.

У музейній колекції представлені також копії документів та вирізок з газет, які стосувалися життя та діяльності архімандрита Олексія. Наприклад, вирізка з львівської газети "Діло" повідомляє про перебіг судового процесу у 1914 р. і виступ на ньому о. Олексія. У "Почаївському Листку" від 1914 р. знаходимо біографічний нарис про Кабалюка та його фото. Є в музеї також копія з метричної книги с. Ясіня від 1877 р., де зазначено дату народження майбутнього подвижника. Документ з Державного архіву від 1924 р. показує прохання греко-католицького єпископа Антонія (Папа) про арешт Кабалюка за релігійну діяльність.

Доповнюють музейну експозицію унікальні ікони, що відображають іконопис Закарпаття попередніх століть. Керівництво монастиря продовжує роботу по виявленню матеріалів для музею.

Література

¹ДАЗО. Церковна книга №39. с. Ясіня Рахівський район Закарпатська область. Смерть 1971-1883. – Арк. 45.

²Данилець Ю. Олександр Іванович Кабалюк. 130-річчя від дня народження діяча православного руху на Закарпатті (1877-1947) / Ю. Данилець // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2007 рік: Рек.бібліогр.посіб./Уклад.:Т.І. Васильєва; Наук.ред. В.І. Падяк; Відп. За вип. Л.З. Григаш; Вип. ред. Л.О. Ільченко. – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2006. – С. 335-337.

³Данилець Ю. Життя Преподобного Олексія, карпаторуського сповідника / Ю. Данилець // Живий Родник. – 2008. – №6. – С. 56.

⁴Рассказ архимандрита Алексия от 28 ноября 1945 г. // Василий (Пронин), архимандрит. История православной церкви на Закарпатье. – К.: Филокалия, 2005. – С. 467.

⁵Máramarosi Független Ujság. – 1912. – 18.02. – X. 5.

⁶Православие в Угорской Руси // Русская Правда. – 1912. – 1 марта. – С. 3.

⁷Вирок в Мараморощській розправі // Діло. – 1914. – 3 березня. – С. 6

⁸Пашкович С. Подкарпатська Русь / С. Пашкович // Русский голос. – Львів. – 1925. – 25 марта. – С. 3.

⁹Данилець Ю. Життя Преподобного Олексія, карпаторуського сповідника / Ю. Данилець // Живой Родник. – 2008. – №7. – С. 57.

¹⁰Житіє преподобного Олексія Карпаторуського, сповідника. – Хуст, 2001. – 32 с.

MUZEUL SF. ALEXII KARPATORUS

ÎN s. IZA – KARPUTLASH

Danilets Iu.V. (Ujgorod)

Rezumat

În articol se descrie înființarea și funcționarea muzeului sf. Alexii Karpatorus in s. Iza – Karputlash. Autorul a dat date biografice a lui Alexii (Kabalyuk), a descris expoziția muzeului și unele dintre exponatele sale .

Cuvinte cheie: muzeu, Alexii Karpatorus, mănăstire, exponate, obiecte personale, fotografii, fotocopii ale documentelor.

MUSEUM OF REVEREND ALEKSIY KARPATORUSKY

IN IZA – KARPUTLASH VILLAGE

Danylets Y.V. (Uzhhorod)

Summary

The article deals with the foundation as well as the functioning of the Reverend Aleksey Karpatorusky Museum in the village of Iza-Karputlash. The author gives information on the biography of Aleksey (Kabalyuk). The museum and its collection are described.

Keywords: museum, Aleksey Karpatorusky, monastery, exhibits, personal items, photographs, photocopies of documents.

ЗАКАРПАТСЬКИЙ МУЗЕЙ НАРОДНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА ПОБУТУ

Програма прикордонного співробітництва ЄСП
Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна

Програма фінансована з фондів
Європейського Союзу

Партнерство без кордонів

ДОСЛІДЖЕННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ, ВІДТВОРЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Науковий збірник Закарпатського музею
народної архітектури та побуту
Випуск 2

CERCETAREA, CONSERVAREA ȘI POPULARIZAREA PATRIMONIULUI CULTURAL

Publicația științifică al Muzeului Arhitecturii
și Civilizației Populare din Transcarpatia
Ediția 2

CERCETAREA, CONSERVAREA EI POPULARIZAREA PATRIMONIULUI CULTURAL

Publicația etnografică al Muzeului Arhitecturii
ei Civilizației Populare din Transcarpatia
Ediția 2

